

www.armorproject.eu

Trainershandleiding

Workshop Proportionele Overheidsreactie

**Radicalisering helpen voorkomen
door effectief overheidsoptreden**

Mei 2021 vrijgegeven

De inhoud van dit document is volledig ter
verantwoording van de schrijvers en kan op geen
enkele manier gezien worden als een reflectie van de
opvattingen van de Europese Commissie.

Dit project werd gefinancierd door de Internal Security Fund —
Police van de Europese Unie, onder Grant Agreement No. 823683.

Inhoud

Samenvatting	3
Inleiding	4
Opzet workshops	5
Achtergrond	6
Wat is radicalisering?	6
Wat is polarisatie?	6
Wat is proportioneel overheidsoptreden?	7
Wat is proportioneel overheidsoptreden?	7
Workshop nr. 7 Proportioneel overheidsoptreden	9
Doelgroep	9
Centrale vragen	9
Centrale concepten	9
Leeruitkomsten	9
Kerncompetenties	10
Methodologie en doel	10
Structuur van de workshop	11
Keuze oefeningen	11
Bibliografie	34
Aanvullende bronnen (met originele cases)	35

Oefeningen

Oefening 1 – IJsbreker, betekenis proportionaliteit	13
Instructies discussieoefeningen	15
Oefening 2 – Proportioneel optreden (beginners) - marteling	16
Hand-out oefening 2 – Casus marteling	17
Oefening 3 – Proportioneel optreden (beginners) 1	18
Hand-out oefening 3 – Casus voorlopige hechtenis	19
Oefening 4 – Proportioneel optreden (beginners) 2	20
Hand-out oefening 4 – Casus Vrijheid van godsdienst	21
Oefening 5 – Proportioneel optreden (beginners) 3	22
Hand-out oefening 5 – Casus Verplicht naar school	23
Oefening 6 – Proportioneel optreden (gemiddeld) 1	24
Hand-out oefening 6 – Casus Dodelijk geweld	25
Oefening 7 – Proportioneel optreden (gemiddeld) 2	26
Hand-out oefening 7 – Casus Uitzetten Imam	27
Oefening 8 – Proportioneel optreden (gemiddeld) 3	28
Oefening 9 – Proportioneel optreden (gevorderden) 1	30
Hand-out oefening 9 – Casus Belastingfraude	31
Oefening 10 – Proportioneel optreden (gevorderden) 2	32
Hand-out oefening 10 – Casus Politieoptreden in coronatijd	33

Samenvatting

Binnen het EU-gefinancierde project ARMOUR is na interviews en focusgroepen met eerstelijns werkers een zevental workshops samengesteld. Deze workshops zijn bedoeld voor professionals die met jeugdigen van 10 tot 18 jaar werken en beleidsmakers die willen bijdragen aan het voorkomen van radicalisering. Ze kunnen door één persoon worden voorbereid en vervolgens met collega's en jongeren worden uitgevoerd.

Elke workshop gaat in op factoren die bijdragen aan radicalisering van jongeren. Er wordt uitgelegd hoe het radicaliseringsproces verloopt en wat de relatie is tussen radicalisering en het centrale onderwerp, zoals in dit geval overheidsoptreden.

Hoewel een snelle en krachtige reactie van de staat noodzakelijk is in reactie op een veiligheidsdreiging of radicalisering, kan willekeurig of extreem gewelddadig optreden het proces van radicalisering juist bevorderen, vooral bij jongeren. Verschillende studies hebben aangetoond dat ervaren onrechtvaardigheid een van de sterkste factoren is die radicalisering kan stimuleren. Daarom is het inzetten van afgewogen maatregelen vanuit de overheid een belangrijke factor bij het voorkomen van radicalisering.

Deze handleiding legt de basis voor het geven van een workshop waarin beleidsmakers en wetshandhavers wordt geleerd hoe belangrijk proportioneel overheidsoptreden is als het gaat om het voorkomen van polarisatie en radicalisering en hoe je de dilemma's die er bij komen lijken leert analyseren om tot een effectief en proportioneel overheidsoptreden te komen.

In deze handleiding worden veertien scenario's beschreven, geïnspireerd op echte gevallen, waarin de staat optrad om radicalisering te bestrijden. De deelnemers worden gevraagd te discussiëren over de vraag of deze acties proportioneel waren en hun mening te motiveren. Dergelijke oefeningen zullen niet alleen de kennis van de deelnemers vergroten, maar ook hun kritische lees- en denkvaardigheden, alsmede hun vermogen om in het openbaar te spreken.

De oefeningen kunnen ook worden gebruikt om jongeren te laten ervaren hoe moeilijk de afwegingen voor de overheid soms zijn, waardoor hopelijk meer begrip ontstaat en er minder negatief kan worden gereageerd op de acties van de overheid.

Voor maximaal effect zouden deze oefeningen gecombineerd moeten worden met de oefeningen voor andere push- en pullfactoren van radicalisering die in de andere zes workshops worden behandeld.

Er is al een powerpoint-presentatie gemaakt die als basis voor de workshop kan dienen. De daarin reeds uitgewerkte oefeningen kunnen aangevuld worden met scenario's naar keuze. Alle materialen zijn te vinden op <https://www.firstlinepractitioners.com/> en <https://www.traininghermes.eu>. Op deze laatste site kun je ook een ondersteunende e-learning vinden.

Inleiding

Deze workshop is bedoeld voor beleidsmakers en wetshandhavers die vanuit hun werk moeten reageren op veiligheidsrisico's, zoals gemeentelijke adviseurs Openbare Orde en Veiligheid, politici, politiemensen en BOA's. Daarnaast kunnen de oefeningen ook gebruikt worden door professionals die in hun werk met jongeren van 10-18 jaar omgaan, denk hierbij aan docenten, jongerenwerkers, jeugdzorgmedewerkers, therapeuten, coaches, etc. De workshop is bedoeld om deelnemers te helpen radicalisering te voorkomen.

Dit is van belang omdat onze huidige maatschappij polariseert (Lub, De Groot & Schaafsma, 2011) en dit draagt bij aan het radicaliseringsproces van individuen, dit kan zowel linkse, rechtse, separatistische, one-issue als religieuze radicalisering betreffen. De ene jongere blijkt hier meer gevoelig voor dan de andere. En hoewel er geen blauwdruk is voor radicalisering blijkt dat een aantal factoren vaak genoemd wordt in relatie tot radicalisering (Ranstorp, 2018).

De partners in het EU-project ARMOUR hebben zeven van deze factoren bekeken en voor elk een eendaagse workshop gemaakt waarin eerstelijns werkers kennis en vaardigheden aanleren voor het doen van effectieve, op jongeren gerichte interventies. Het idee is dat jij zelf deze workshops kan geven aan je collega's en netwerkpartners, maar je kunt ook de oefeningen eruit pikken om die met jongeren te doen.

Dit is de workshop die over 'proportioneel overheidsoptreden' gaat en die enigszins afwijkt van de andere workshops omdat deze meer en vooral gericht is op beleidsmakers en wetshandhavers en iets minder op eerstelijns professionals die met jeugdigen werken. De andere workshops gaan over: coaching en ouderschap; kritisch denken; omgaan met boosheid; identiteit en narratieven; constructief discussiëren en conflicthantering.

Opzet workshops

De zeven workshops hebben min of meer dezelfde structuur. Na de inleiding volgt een algemene toelichting op het radicaliseringsproces en de rol die bepaalde factoren daarin kunnen spelen. Daarna wordt één factor in relatie tot radicalisering uitgelicht. Vervolgens zijn er oefeningen, die enerzijds tot doel hebben om de deelnemers zelf te laten ervaren wat de betekenis is van de behandelde concepten en anderzijds bedoeld zijn om met jongeren uit te voeren. Ook worden de ervaringen en inzichten van de professionals zelf gebruikt om van elkaar te leren. Het is dus een mix van theorie, interactie en zelf doen en ervaren.

Met enige aanpassing is het heel goed mogelijk om deze training online uit te voeren. In de toelichting worden suggesties gedaan om de oefeningen te laten passen in een online medium; bijvoorbeeld door het toevoegen van breakout-sessies.

Achtergrond

Wat is radicalisering?

Radicalisering is een complex proces waarvan onderzoekers en beleidsmakers verschillende inzichten en definities hebben (Borum, 2017). De belangrijkste onderdelen zijn extreme of radicale ideologieën en de bereidheid om geweld te gebruiken om doelen te bereiken, waardoor het een bedreiging van de maatschappelijke veiligheid wordt.

De factoren die een bijdrage leveren aan radicalisering kunnen worden verdeeld in push-, pull- en persoonlijke factoren. Push-factoren zijn zaken die mensen als het ware naar radicalisering toe duwen, weg van de reguliere maatschappij. Voorbeelden zijn boosheid of ervaren grieven als gevolg van arbeidsdiscriminatie (Van den Bos, 2019). Pull-factoren zijn factoren die mensen kunnen aantrekken tot radicalisering, zoals de broederlijke banden van een extremistische groep of de gevoelens van superioriteit die een bepaalde ideologie biedt. Persoonlijke factoren zijn de individuele kenmerken die sommige mensen kwetsbaarder maken dan anderen in vergelijkbare omstandigheden, zoals persoonlijke eigenschappen of levensgebeurtenissen (Vergani, Iqbal, Ilbahar en Barton, 2018).

Er wordt ook vaak verwezen naar verschillende fasen in het proces (Moghaddam, 2005; Feddes, Nickolson en Doosje, 2015; McCauley en Moskalenko, 2017). Deze visie op radicalisering ziet radicalisering als een spectrum of trap waarop elke volgende stap het individu naar een diepere staat van radicalisering brengt. De Europese Commissie (2020) omschrijft radicalisering als:

“een gefaseerd en complex proces waarin een individu of een groep een radicale ideologie of overtuiging omarmt die geweld accepteert, gebruikt of door de vingers ziet [ ] om een specifiek politiek of ideologisch doel te bereiken”.

Hoewel de ideologieën verschillen, is het proces van radicalisering vergelijkbaar in links-, rechts-, separatistisch, one-issue en religieus extremisme.

Diverse factoren kunnen een bijdrage leveren aan het radicaliseren van een persoon (Ranstorp, 2018). Dit kunnen kenmerken van het individu zijn, maar ook factoren in de directe omgeving van een jeugdige en nog verder weg liggende zaken als geopolitiek en (sociale) media. Voor meer informatie over zogenaamde triggerfactoren vormt de website van het Expertise centrum Sociale Stabiliteit (2020) een goede start (zie literatuurlijst). Ook kun je de e-learning doen die (gratis) te volgen is op <https://www.traininghermes.eu>.

Wat is polarisatie?

Daar waar radicalisering plaatsvindt op individueel of groepsniveau, is polarisatie meer een maatschappelijk kenmerk. Polarisation is een natuurlijke manier van mensen om de wereld overzichtelijk te maken en tegenstellingen te zien, man-vrouw, gelovig-ongelovig, 010 tegen 020, elite tegen het volk, wij tegen zij etc. Hierbij worden ook allerlei eigenschappen aan individuen uit de verschillende groepen toegekend (Brandsma, 2016).

Dit kan een probleem worden door drie mechanismen die polarisatie voeden: 1) wij-zij denken; 2) het blijven benadrukken van verschillen; en 3) onderbuikgevoelens overtreffen rede en argumenten (Brandsma, 2016). Dit kan ertoe leiden dat het niet meer gaat over de inhoud van een meningsverschil of tegengesteld belang, maar om een steeds sterker wordende wij tegen zij houding die op elk conflict wordt toegepast.

Deze achtergrond van een gepolariseerde maatschappij met versterkte tegenstellingen en een gebrek aan inhoudelijke argumenten, kan radicalisering stimuleren.

Wat is proportioneel overheidsoptreden?

Hoewel de literatuur duidelijk maakt dat een reactie van de staat noodzakelijk is in het geval van radicalisering, zowel in algemene zin en vooral wanneer er levens op het spel staan, benadrukken de meeste studies studies (e.g. Borum, 2011; Campelo, Bouzar, Oppetit, Pellerin, Hefez, Bronsard, & Bouzar, 2018; Slooman, Demant, Buijs & Tillie, 2006) ook het feit dat ervaren onrechtvaardigheid een van de belangrijkste factoren is die radicalisering uitlokt of vergroot. Je kunt je voorstellen dat hardhandig optreden door de politie, of regelgeving die één groep bovenmatig treft ook als onrechtvaardig zouden kunnen worden opgevat.

Maar wat is nu proportioneel? Je zou kunnen zeggen dat proportioneel overheidsoptreden inhoudt dat de acties of het beleid van de overheid zowel passend als noodzakelijk zijn voor het doel dat men wil bereiken.

In complexe situaties hebben acties (van de overheid) vaak zowel positieve als negatieve gevolgen. Dit betekent dat er, om proportioneel te handelen, een afweging gemaakt moet worden tussen de schadelijke en de goede effecten die kunnen worden bereikt en alleen die middelen gekozen mogen worden die minder schade berokkenen dan het verkregen positieve effect. Het begrip proportionaliteit kan in wezen worden gedefinieerd als het zodanig kiezen van de middelen dat het meer oplevert dan dat het kost, met andere woorden, dat er meer mee wordt bereikt dan er wordt geschaad.

Je kunt ook de invalshoek kiezen dat proportioneel handelen betekent zodanig handelen dat geen "overbodige schade of onnodig lijden" wordt toegebracht. Daarbij is er een hiërarchie in waarden die kunnen worden geschaad. Dit betekent dat disproportioneel optreden ook is het beschermen van een minder belangrijke waarde (bv. eigendom) ten koste van een belangrijkere waarde (bv. leven).

Belang van proportioneel overheidsoptreden

Het ontwerpen en uitvoeren van een proportionele reactie op veiligheidsdreigingen door de overheid zou wel eens een essentiële vaardigheid kunnen zijn in de gereedschapskist van beleidsmakers en wetshandhavers die zich bezighouden met de uitdaging van gewelddadig extremisme en radicalisering die tot terrorisme leidt.

Hoewel er volgens de literatuur (Doosje, Loseman, Van den Bos, 2013) vele oorzaken van radicalisering zijn, blijkt uit onderzoek dat negatieve ontmoetingen met politie of vertegenwoordigers van de overheid in bredere zin, vooral op jonge leeftijd, radicalisering in de hand werken.

Ook uit een analyse van casestudies uit de vakliteratuur van de afgelopen twee decennia blijkt dat een te harde reactie van de staat tot (verdere) radicalisering leidt, terwijl een te aarzelende reactie ondoeltreffend kan blijken en verdere maatschappelijke polarisatie en onvrede in de hand kan werken. In het ergste geval ontstaat er door overheidsoptreden dus méér polarisatie en radicalisering. Daarom is het leren ontwerpen en uitvoeren van evenredige en effectieve maatregelen een noodzakelijke stap voorwaarts geworden.

De workshop biedt een veilige ruimte waarbij de trainer (de beleidsmaker, de politieman of -vrouw, de veiligheidskundige, de politicus/politica, de ambtenaar OOV, etc.), zijn of haar collega's kan leren om zich de vaardigheden die nodig zijn voor een proportionele overheidsreactie eigen te maken waardoor de voorwaarden voor gedragsverandering worden gecreëerd. De oefeningen kunnen ook worden gebruikt om jongeren inzicht en begrip te bieden ten aanzien van de dilemma's waar de overheid mee worstelt.

Workshop nr. 7 Proportioneel overheidsoptreden

Doelgroep

Primair: wetshandhavers, veiligheidkundigen en gemeentelijke en nationale beleidsmakers. Eerstelijnsprofessionals die werken met jongeren die mogelijk kwetsbaar zijn voor radicalisering, zoals docenten, jongerenwerkers, jeugdzorg-medewerkers en therapeuten, etc.

Secundair: jongeren tussen 10 en 18 jaar die mogelijk kwetsbaar zijn voor radicalisering.

Centrale vragen

In de workshop zullen de volgende vragen beantwoord worden:

- Wat is radicalisering?
- Wat verstaan we onder proportioneel overheidsoptreden?
- Wat is de relatie tussen proportioneel overheidsoptreden en radicalisering?
- Welke argumenten kun je gebruiken om tot je keuze van overheidsoptreden te komen?
- Hoe kun je de inhoud van deze workshop gebruiken in je werk?

Centrale concepten

Radicalisering, triggers van radicalisering, proportionaliteit, effect overheidsoptreden, argumenten, kritisch denken, samenwerken, enz.

Leeruitkomsten

De leeruitkomsten zijn deels afhankelijk van de oefeningen die gekozen worden. Na het afronden van de workshop:

- weet de deelnemer wat radicalisering inhoudt;
- kent de deelnemer de relatie tussen overheidsoptreden en radicalisering;
- kent de deelnemer argumenten om tot een afweging tot proportioneel overheidsoptreden te komen;

- kan de deelnemer jongeren inzicht bieden in de dilemma's waar de overheid tegenaan loopt;
- weet de deelnemer waar aanvullende kennis en trainingen over omgaan met radicalisering te vinden zijn;
- kan de deelnemer de kennis en vaardigheden ten aanzien van proportioneel optreden integreren in zijn of haar professionele routine.

Kerncompetenties

Deelnemen aan de workshop versterkt de volgende kerncompetenties:

- **Probleemoplossend vermogen** – de deelnemers en de jongeren waarmee zij vervolgens zullen werken, begrijpen hoe een onderscheid kan worden gemaakt tussen een proportionele en een disproportionele reactie van de overheid;
- **Kritisch lezen en denken** – de deelnemers en de jongeren met wie zij vervolgens zullen werken, zijn in staat de problemen die een situatie oplevert te benaderen, de kwestie te ontleden, een bepaald standpunt in te nemen en daarvoor argumenten aan te voeren;
- **Spreeken in het openbaar** – door het presenteren van een argument, voor of tegen een interpretatie, zullen de deelnemers in staat zijn een standpunt beter in het openbaar te presenteren en het tegen kritiek te verdedigen.

Methodologie en doel

Deze workshop is gericht op het ontwikkelen van kennis en vaardigheden ten aanzien van het maken van een gewogen afweging bij moeilijke situaties rondom radicalisering en (dreiging van) terrorisme. De oefeningen zijn gebaseerd op echte cases, de meeste zijn door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens behandeld (zie aanvullende bronnen). Er wordt gebruik gemaakt van rollenspel en het leren-door-te-doen model.

De specifieke doelstelling is dat de deelnemers kennis verwerven van de argumenten die kunnen worden aangevoerd ten gunste of ten nadele van proportioneel overheidsoptreden. Dit zal worden bereikt door ze te laten discussiëren over situaties waarin de overheid een bepaalde actie heeft ondernomen, en door hen in staat te stellen argumenten te ontwikkelen over de oplossingen van dat bepaalde geval.

Degenen die moeten onderbouwen dat de reactie van de staat proportioneel is geweest, zullen moeten aantonen hoe bij de acties alternatieve middelen en maatregelen zijn overwogen om de schade te beperken. Anderzijds zullen degenen die aanvoeren dat de reactie van de staat disproportioneel is geweest, moeten aantonen dat er minder indringende middelen hadden kunnen worden gebruikt en dat er minder schade zou zijn veroorzaakt als er alternatieve handelwijzen waren gevolgd.

In plaats van een vrije discussie kan er ook gekozen worden voor rollenspellen waarbij de deelnemers in teams het Europees Hof voor de rechten van de mens of aanklagers spelen.

Naast dat beleidsmakers en wetshandhavers beter leren hun beslissingen af te wegen, en dat met goede argumenten te kunnen onderbouwen, kunnen de oefeningen ook gebruikt worden om jongeren te laten inzien met welke dilemma's de overheid te maken heeft.

Het heeft weinig effect als de workshop en oefeningen slechts één keer zouden worden uitgevoerd. Om het effect te versterken, zal de combinatie met andere workshops (met name Kritisch Denken en Constructief discussiëren) gezocht moeten worden.

Structuur van de workshop

Geschatte tijdsindeling (natuurlijk afhankelijk van het aantal en het niveau van de deelnemers, de tijd die er is en de oefeningen die jullie kiezen):

Inloop, koffie, thee	15 min
Voorstellen en inleiding	45 min
Uitleg over radicalisering	45 min
Pauze	15 min
Uitleg over coaching en ouderschap incl. oefeningen deel I	90 min
Lunch	45-60 min (geef tijd voor uitwisselen van ervaringen en opbouwen netwerk)
Oefeningen deel II	60 min
Feedback en afsluiting	10 min

Keuze oefeningen

De oefeningen die in deze workshop kunnen worden opgenomen, zijn er enerzijds op gericht om mensen te laten begrijpen wat een.

Deze workshop is in de eerste plaats bedoeld voor beleidsmakers en wetshandhavers, omdat zij degenen zullen zijn die invloed hebben op de manier waarop de staat reageert, maar kan ook worden gebruikt voor eerstelijnsprofessionals en (oudere) jongeren, zodat zij de dilemma's zullen begrijpen die overheidsinstellingen hebben bij het reageren op radicalisering. Dat kan betekenen dat alternatieve cases worden gekozen en dat cases naar eigen inzicht worden aangepast op de doelgroep.

De voorgestelde scenario's in deze handleiding gaan vaak over religieuze extremisten (of kunnen door deelnemers geïnterpreteerd worden als radicaliserende moslims, vanwege hun vooringenomen ideeën over radicalisering) of over machtsmisbruik door de politie. Afhankelijk van het publiek zou je meer diverse scenario's kunnen toevoegen om te laten zien dat we niet alleen met dit soort radicalisering en dilemma's te maken hebben - misschien iets over milieuactivisme of de 5G/COVID19 of bepaalde wetgeving.

Scenario's 1-5 zijn bedoeld voor praktijkmensen die relatief weinig kennis hebben van het proces van radicalisering en van situaties waarin de staat daarop moet reageren. Scenario's 6-8 zijn bedoeld voor deelnemers die enige kennis hebben van radicalisering en van de problematiek rond proportionele overheidsreactie. Scenario's 9-10 zijn bedoeld voor deelnemers die een gevorderde kennis hebben van beide aspecten. Je kunt zelf natuurlijk actuele scenario's toevoegen.

In de huidige opzet van de workshop worden onderstaande oefeningen en scenario's uitgevoerd. Afhankelijk van de tijd en wensen van de deelnemers, kun je er voor kiezen om extra of andere oefeningen te gebruiken (blz. 13-32).

1. Wat houdt 'proportioneel' overheidsoptreden in?	blz. 13
5. Casus Verplicht naar school	blz. 22
6. Casus Dodelijk politiegeweld	blz. 24
9. Casus Belastingdienst	blz. 30

Oefening 1

Ijsbreker, betekenis proportionaliteit

Doel	Het concept proportionaliteit in deze context exploreren en een eerste idee te krijgen van de overtuigingen van de deelnemers hierover
Doelgroep	Volwassenen
Timing	10 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>Variant 1</p> <p>De trainer vraagt de deelnemers te antwoorden op de vraag "Hoe weet ik wanneer ik (als overheidsvertegenwoordiger) een proportioneel respons heb gegeven?"</p> <p>Vervolgens verzamelt de trainer in een rondvraag van 2 minuten de mogelijke antwoorden op een flip-over.</p> <p>Variant 2</p> <p>Stap 1: Vraag de deelnemers om een paar sleutelwoorden op te schrijven als antwoord op de vraag (2-3 minuten) Wat houdt 'proportioneel' overheidsoptreden in?</p> <p>Stap 2: Laat ze hun antwoorden bespreken met een andere deelnemer (3 minuten).</p> <p>Stap 3: Vraag de groep naar de sleutelwoorden waarover ze het eens waren (2-3 minuten).</p>
Tip	<p>Zorg ervoor dat in de slotdiscussie de volgende punten worden vermeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het begrip proportionaliteit kan in wezen worden gedefinieerd als het zodanig kiezen van de middelen dat er meer wordt bereikt dan er wordt geschaad, wanneer men een actie onderneemt die zowel positieve als negatieve gevolgen kan hebben. Dit betekent dat men, om proportioneel te handelen, in deze context een afweging moet maken tussen de schadelijke en de goede effecten die kunnen worden bereikt en alleen die middelen mag kiezen die minder schade berokkenen dan het verkregen goed.

	<ul style="list-style-type: none"> • Proportioneel handelen betekent zodanig handelen dat geen “overbodige schade of onnodig lijden” wordt toegebracht. • Een disproportioneel optreden is een optreden dat “een minder belangrijke waarde (bv. eigendom) beschermt ten koste van een belangrijkere waarde (bv. leven)”. • Een beleid dat zowel noodzakelijk als passend is voor het doel dat het wil bereiken.
Leermethode	Begeleide discussie, zelfinstructie deelnemer
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Instructies discussieoefeningen

Voor de volgende oefeningen kunnen onderstaande instructies worden gebruikt:

1. **Maak groepen.** Een groep kan uit 6 tot 10 personen bestaan. Vervolgens wordt elke groep onderverdeeld in twee groepen, die ofwel in dezelfde ruimte ofwel in verschillende ruimten worden ondergebracht. (10 minuten)
1. **Kennis van de feiten.** De deelnemers lezen de inhoud van de casus en onderzoeken de feiten van het geval dat zij zullen moeten bespreken. (10 minuten)
1. **Formuleren van de argumenten.** Elk team zal een standpunt verdedigen over waarom een bepaalde actie van de overheid al dan niet proportioneel was. Vervolgens werkt elk team een reeks argumenten uit. (20 minuten)
1. **Presentatie van de argumenten.** Elk team presenteert zijn argumenten aan de hele groep deelnemers. De teamleden kiezen één woordvoerder die het standpunt van het team voor de groep zal bepleiten. De deelnemers mogen gebruik maken van een flip-over en mogen hun teamleden uitnodigen om hen te helpen wanneer zij menen dat een argument moet worden uitgewerkt. (30 minuten)
1. Fases 1-4 moeten voor elk van de cases **herhaald** worden. Je kunt er voor kiezen om de groepen bij elke casus te wisselen of je kunt ze hetzelfde laten zijn.

Oefening 2 Proportioneel optreden (beginners) - marteling

Doel	Doel van de oefening is de deelnemers vertrouwd te maken met het idee van een evenredige reactie en met de mogelijke schendingen daarvan tijdens een politieoptreden.
Doelgroep	Volwassenen
Timing	30-40 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>Stap 1</p> <p>De deelnemers analyseren onderstaande tekst (zie hand-out) en geven argumenten voor of tegen de bewering dat dit een evenredige reactie van de staat was.</p> <p>Stap 2</p> <p>De deelnemers wordt daarna gevraagd de volgende vragen te beantwoorden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bent u van mening dat het optreden van de politie noodzakelijk en proportioneel was? - Wat als de politie werkelijk wist dat er een terroristische aanslag op handen was? Denkt u dat dit uw eerdere beoordeling van de situatie op enigerlei wijze zou veranderen?
Tip	<p>Je kunt er ook voor kiezen om de casus op een dia te tonen.</p> <p>Je kunt afwisselend de casus uitschrijven met een dreigende terroristische aanval door extremistische moslims of door rechtsextremisten.</p> <p>Je kunt hier ook de trailer van de film Unthinkable (2010) bij laten zien https://www.youtube.com/watch?v=gyYnt-hJlWo.</p>
Leermethode	Kritisch lezen, discussie en evt rollenspel
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Hand-out oefening 2 – Casus marteling

De politie arresteert een groep van vier mensen die tekenen van radicalisering hebben vertoond, maar geen gewelddaden hebben gepleegd of van plan zijn dat te doen.

Na het eerste verhoor krijgt de politie door dat een van hen de details kent van een plan om een terroristische aanslag te plegen door een groep andere mensen die hij uit de buurt kent.

Na de anderen te hebben vrijgelaten, besluit de politie deze persoon zonder aanhoudingsbevel enige tijd vast te houden. Gedurende deze tijd wordt hem slaap onthouden, wordt hij met een metalen staaf geslagen en in pijnlijke houdingen gehouden om de details van het plan en de deelnemers te verstrekken.

De politie realiseert zich dat verdere ondervraging geen nuttige inlichtingen kan opleveren en laat de persoon na twee weken vrij zonder hem in staat van beschuldiging te stellen.

Oefening 3 Proportioneel optreden (beginners) 1

Doel	Doel van de oefening is de deelnemers vertrouwd te maken met het idee van een evenredige reactie en met de mogelijke schendingen daarvan tijdens een voorlopige hechtenis.
Doelgroep	Volwassenen
Timing	30-40 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>Stap 1</p> <p>De deelnemers analyseren onderstaande tekst (zie hand-out) en geven argumenten voor of tegen de bewering dat dit een evenredige reactie van de staat was.</p> <p>Stap 2</p> <p>De deelnemers wordt daarna gevraagd de volgende vragen te beantwoorden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vind jij dat de beslissing om de verdachten 6 maanden in voorlopige hechtenis te houden proportioneel was? - Hoe zit het met het besluit om de identificatiedocumenten van de anderen achter te houden?
Tip	Je kunt er ook voor kiezen om de casus op een dia te tonen.
Leermethode	Kritisch lezen, discussie en evt rollenspel
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Hand-out oefening 3 – Casus voorlopige hechtenis

Naar aanleiding van een tip van een informant arresteert de politie een aantal jongeren die worden verdacht van radicale activiteiten.

Hoewel sommigen van hen zich schuldig hebben gemaakt aan kleine misdrijven zoals het roken van cannabis, vandalisme en het online betuigen van steun aan een radicale organisatie, wordt er geen bewijs gevonden van enig plan om gewelddaden te plegen.

Op basis van hun online verklaringen van toewijding aan de radicale organisatie, verkrijgt de politie echter een arrestatiebevel voor twee van hen en houdt hen meer dan zes maanden in voorlopige hechtenis.

Van degenen die worden vrijgelaten, houdt de politie hun identiteitsbewijzen achter, waardoor ze niet vrij kunnen reizen of geen werk hebben.

Tijdens het proces worden de gearresteerden veroordeeld voor het verspreiden van extremistische inhoud en het roken van cannabis en krijgen zij een taakstraf opgelegd. De anderen worden vrijgesproken van alle beschuldigingen.

Oefening 4 Proportioneel optreden (beginners) 2

Doel	Doel van de oefening is de deelnemers vertrouwd te maken met het idee van een evenredige reactie en met de mogelijke schendingen daarvan in relatie tot vrijheid van godsdienst en het gebruik van informatie van de geheime dienst.
Doelgroep	Volwassenen
Timing	10 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>Stap 1</p> <p>De deelnemers analyseren onderstaande tekst (zie hand-out) en geven argumenten voor of tegen de bewering dat dit een evenredige reactie van de staat was.</p> <p>Stap 2</p> <p>De deelnemers wordt daarna gevraagd de volgende vraag te beantwoorden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bent je van mening dat de beslissing van de lokale overheid proportioneel was? Waarom wel, waarom niet?
Tip	Je kunt eventueel variëren met het specifieke geloof van de aanvragers om te zien of vooroordelen naar bepaalde religies een rol spelen in de beslissing (Sikhs, Alevitische moslims, boeddhisten,...)
Leermethode	Kritisch lezen, discussie en evt rollenspel
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Hand-out oefening 4 – Casus Vrijheid van godsdienst

In een stad waar geen gebedshuizen van hun religie bestaan, wil een religieuze gemeenschap een gebedshuis vestigen.

Zij kopen een gebouw, verkrijgen de vereiste brandveiligheidsvergunningen en vragen bij de gemeente een vergunning aan om hun gebouw officieel als gebedshuis aan te wijzen. In hun aanvraag voeren zij aan dat de dichtstbijzijnde gebedsplaats voor hun gemeenschap op ongeveer 30 kilometer afstand ligt.

De plaatselijke autoriteiten vragen een advies aan de politie en de inlichtingendienst, die hun een rapport geven over de situatie binnen de religieuze gemeenschap.

Hoewel de godsdienst pacifisme voorstaat en er betrekkelijk weinig radicale interpretaties van de religieuze teksten kunnen worden gegeven, zouden sommige mensen uit de gemeenschap hebben gepleit voor een radicalere aanpak, die geweld voorstaat in gevallen waarin het voortbestaan van de gemeenschap en van haar tradities wordt bedreigd. De voorstanders van een dergelijke opvatting vertegenwoordigen een kleine minderheid van die gemeenschap.

De gemeente weigert vervolgens de vergunning voor de gebedsplaats, waarbij zij de bezorgdheid van de politie en de inlichtingendiensten als reden aanvoeren.

Oefening 5 Proportioneel optreden (beginners) 3

Doel	Doel van de oefening is de deelnemers vertrouwd te maken met het idee van een evenredige reactie en met de mogelijke schendingen daarvan in relatie tot verplichte scholing in woongebieden met religieuze diversiteit.
Doelgroep	volwassenen
Timing	10 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>De deelnemers analyseren onderstaande tekst (zie hand-out) en geven antwoord op de volgende vragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Was het niet opnemen van lessen godsdienstonderwijs proportioneel? Bedenk argumenten voor en tegen. 2. Waren de opgelegde straffen en het feit dat de dochter gedwongen werd naar de plaatselijke school te gaan, een proportionele reactie van de autoriteiten? Graag argumenten voor en tegen.
Tip	<p>Je kunt de casus ook op een dia tonen (zie powerpoint).</p> <p>Probeer de casus eens uit met het geloof van de deelnemers, zowel als meerderheids- en als minderheidsreligie.</p>
Leermethode	Kritisch lezen, discussie en evt rollenspel
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Hand-out oefening 5 – Casus Verplicht naar school

Een jong echtpaar dat een andere godsdienst aanhangt dan de meerderheid, vestigt zich in een wijk waar alle bewoners de meerderheidsgodsdienst aanhangen. Er is geen school in de buurt die godsdienstig onderwijs aanbiedt, noch vanuit godsdienstig oogpunt aanvaardbare maaltijden die zijn aangepast aan de behoeften van de 7-jarige dochter van het echtpaar.

Ondanks pogingen tot bemiddeling tussen het echtpaar en de school, die bereid is enkele wijzigingen aan te brengen in haar voedingsplan maar niet bereid is godsdienstonderwijs in te voeren dat is aangepast aan de minderheidsgodsdienst, weigert het echtpaar hun dochter naar school te sturen en overtreedt daarmee de wet volgens welke alle kinderen verplicht zijn naar school te gaan.

Na een tijdje geeft de leerplichtambtenaar de ouders een boete en worden ze veroordeeld tot een taakstraf. Tegelijkertijd wordt de dochter gedwongen naar de plaatselijke school te gaan, waar ze wordt gepest vanwege haar afwijkende uiterlijk en gedrag.

Oefening 6 Proportioneel optreden (gemiddeld) 1

Doel	Doel van de oefening is deelnemers vertrouwd te maken met het debat over de evenredigheid van het gebruik van een zwaar bewapend team in plaats van reguliere politie.
Doelgroep	Volwassenen
Timing	10 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>De deelnemers analyseren onderstaande tekst (zie hand-out) en geven antwoord op de volgende vragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vind jij het plannen van de interventie door het Rapid Response Team noodzakelijk en proportioneel? Geef argumenten vóór en tegen. 2. Vind jij de acties van het team noodzakelijk en proportioneel? Geef argumenten vóór en tegen. 3. Als je het niet (helemaal) proportioneel vindt, wat zou er moeten veranderen om de inzet en acties van het team wel noodzakelijk en proportioneel te maken?
Tip	<p>Je kunt de casus als hand-out uitdelen, zodat mensen er aantekeningen bij kunnen maken. Je kunt de casus ook op een dia tonen (zie powerpt).</p> <p>Varieer met de achtergrond van de daders, ze kunnen eerst witte rechts-extremisten zijn en daarna Algerijnse islamitische extremisten, etc.</p> <p>In de drie vragen wordt al een deel van de analyse gedaan, je kunt er ook voor kiezen om in eerste instantie geen vragen te stellen, maar te zien of de deelnemers ontdekken dat de casus op verschillende niveaus kan worden gewogen.</p>
Leermethode	Kritisch lezen, discussie en evt rollenspel
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Hand-out oefening 6 – Casus Dodelijk geweld

De AIVD ontvangt informatie dat een groep geradicaliseerde jongeren van plan is een terreurdaad te plegen die veel slachtoffers kan maken. Vier van hen worden door een melder gezien terwijl ze een explosief in een auto laden en vertrekken naar een onbekende bestemming.

Ze verdwijnen uit beeld, maar binnen twee uur worden ze opnieuw geïdentificeerd op het adres van de kentekenhouder van de eerste auto. Op dat moment zitten ze in een andere auto dan die waarin ze de explosieven aan het laden waren.

Het plan is om hen te onderscheppen door een Rapid Response Team van de Dienst Speciale Interventies. Dit zijn speciaal opgeleide teams, getraind in dodelijk geweld.

Het team confronteert de vier in het centrum van Amsterdam als ze net uit de auto stappen. In de veronderstelling dat één van hen in zijn zak naar de ontsteking van een explosief grijpt, schieten de troepen en worden alle vier verdachten gedood.

Bij onderzoek op hun lichamen wordt ontdekt dat geen van hen een pistool of de ontsteking van het explosief bij zich had en dat de auto waarin zij reden niet met explosieven was uitgerust. De auto waarin het explosief wel wordt aangetroffen, staat 20 km verderop.

Oefening 7

Proportioneel optreden (gemiddeld) 2

Doel	Doel van de oefening is deelnemers vertrouwd te maken met het debat over de proportionaliteit van het doorgeven van informatie en het uitzetten van mensen hoewel er onvoldoende bewijs is voor wetsovertredingen.
Doelgroep	Volwassenen
Timing	10 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>De deelnemers analyseren onderstaande tekst (zie hand-out) en geven antwoord op de volgende vragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vind jij dat de jongerenwerker de kennis over de imam had mogen melden aan de overheid? Geef argumenten vóór en tegen. 2. Vind jij dat de imam uitgezet had moeten worden? Geef argumenten vóór en tegen. 3. Naar welk land had de imam uitgezet moeten worden? Geef argumenten vóór en tegen.
Tip	<p>Je kunt de casus als hand-out uitdelen, zodat mensen er aantekeningen bij kunnen maken. Je kunt de casus ook op een dia tonen.</p> <p>In de vragen wordt al een deel van de analyse gedaan, je kunt er ook voor kiezen om in eerste instantie geen vragen te stellen, maar te zien of de deelnemers ontdekken dat de casus op verschillende niveaus kan worden gewogen.</p>
Leermethode	Kritisch lezen, discussie en evt rollenspel
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Hand-out oefening 7 – Casus Uitzetten Imam

Je hebt als jongerenwerker sinds enkele jaren goed contact met een groep jongeren die geïnteresseerd zijn in religie, maar ook in integratie in de samenleving. Zij gaan regelmatig naar een moskee waar tolerantie en vrede met andere gemeenschappen de norm is.

De imam van de moskee is echter onlangs vervangen en de nieuwe imam predikt een extremere versie van de islam. Deze nieuwe imam is erin geslaagd de aandacht te trekken van sommige jongeren met wie jij werkt en heeft hen ervan overtuigd dat zijn interpretatie, die geweld en doden rechtvaardigt, de juiste is. Je blijft in gesprek met deze jongeren, maar je merkt dat ze langzaam meer radicaal worden.

Je besluit je kennis over de imam te melden bij de bevoegde autoriteiten, die na een onderzoek samen met de inlichtingendienst besluiten de imam te arresteren voor overtreding van artikel 137d WvS¹. Er is echter te weinig bewijs, en er wordt besloten de imam als ongewenst vreemdeling het land uit te zetten. Het uitzettingsbevel wordt vervolgens aangevochten voor de rechtbank en na hoger beroep bevestigd.

De autoriteiten hebben moeite een geschikt land te vinden om de imam naar uit te wijzen. In zijn vaderland zijn radicale islamisten het doelwit van gewelddadige onderdrukking. Dit land voert doodstraffen uit en heeft een zeer zwak rechtssysteem dat niet op bevredigende wijze in de rechtsstaat voorziet. Buitengerechtelijke executies door doodseskaders komen ook veel voor.

Een ander land waar de autoriteiten de imam naar kunnen uitwijzen is een grootmacht die verwickeld is in een wereldwijde oorlog tegen het terrorisme. Hoewel een eerlijk proces gewaarborgd is, worden terrorismezaken door militaire tribunalen gevoerd om ze te bespoedigen. Voor de imam wordt een levenslange gevangenisstraf verwacht, terwijl dezelfde aanklacht in uw land zou leiden tot een gevangenisstraf van 1-2 jaar. De autoriteiten besluiten de imam uit te leveren aan het tweede land.

De jongeren zijn erachter gekomen dat jij hun informatie aan de overheid hebt doorgegeven en willen geen contact meer met jou of je collega's.

¹ Art 137d Wetboek van Strafrecht: Het aanzetten tot haat, discriminatie of gewelddadig optreden is als volgt omschreven: “het in het openbaar mondeling/bij geschrift/bij afbeelding aanzetten tot haat tegen/discriminatie van mensen/gewelddadig optreden tegen persoon/goed van mensen wegens hun ras/hun geslacht/hun godsdienst/hun levensovertuiging/hun heteroseksuele gerichtheid/hun homoseksuele gerichtheid/hun lichamelijke handicap/hun psychische handicap/hun verstandelijke handicap”.

Oefening 8

Proportioneel optreden (gemiddeld) 3

Doel	Doel van de oefening is deelnemers vertrouwd te maken met het debat over de proportionaliteit van het optreden van de politie in een uit de hand gelopen aanhouding.
Doelgroep	Volwassenen
Timing	10 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>De deelnemers analyseren onderstaande tekst (zie hand-out) en geven antwoord op de volgende vragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hoe zou je het optreden van de politieleiding beoordelen? Beargumenteer je antwoord. 2. Bent je van mening dat het optreden van de politiemensen noodzakelijk en proportioneel was? Beargumenteer je antwoord. 3. Als je van mening bent dat optreden van ofwel de politieleiding ofwel van de politieambtenaren disproportioneel was, omschrijf dan hoe de situatie zou moeten veranderen om het optreden van noodzakelijk en proportioneel te maken.
Tip	<p>Je kunt de casus als hand-out uitdelen, zodat mensen er aantekeningen bij kunnen maken. Je kunt de casus ook op een dia tonen.</p> <p>In de vragen wordt al een deel van de analyse gedaan, je kunt er ook voor kiezen om in eerste instantie geen vragen te stellen, maar te zien of de deelnemers ontdekken dat de casus op verschillende niveaus kan worden gewogen.</p> <p>Mogelijk geven deelnemers bij vraag 1 al aan dat de imam beter op een ander moment aangehouden had kunnen worden, geef aan dat ook dan een reactie van aanhangers had kunnen volgen.</p>
Leermethode	Kritisch lezen, discussie en evt rollenspel
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Hand-out oefening 8 – Casus Aanhouding Imam

Een radicale imam is ontslagen uit de moskee waar hij voorheen preekte en preekt nu op straat. Regelmatig verzamelt zich een menigte om naar hem te luisteren, en hij roept op tot jihad tegen de onderdanen van het land waar hij verblijft. Hoewel zijn preken steeds radicaler worden, hebben zijn volgelingen geen incidenten veroorzaakt.

Tijdens zijn laatste lezing kreeg een groep politieagenten echter de opdracht hem te arresteren op beschuldiging van aanzetting tot terrorisme. Door de hoge werkdruk hebben de politieagenten de laatste jaren geen adequate opleiding gekregen over hoe om te gaan met mensenmassa's.

Bij een poging om de imam aan het eind van zijn preek te arresteren, ontstaat er een opstootje doordat veel omstanders de man willen beschermen. De politieagenten worden omringd door een groeiende menigte en in het heetst van de strijd gebruiken zij zonder onderscheid te maken hun wapenstokken, waardoor de veel burgers blauwe plekken oplopen.

De imam maakt van de gelegenheid gebruik om te ontsnappen, maar wordt door enkele politieagenten gegrepen, waarbij hij eerst klappen krijgt met de wapenstok en vervolgens in een levensgevaarlijke wurggreep gehouden wordt tot er versterking komt.

Oefening 9 Proportioneel optreden (gevorderden) 1

Doel	Doel van de oefening is deelnemers vertrouwd te maken met het debat over de proportionaliteit van het optreden van de politie in een gevoelige situatie
Doelgroep	Volwassenen
Timing	10 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>De deelnemers analyseren onderstaande tekst (zie hand-out) en geven antwoord op de volgende vragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wat zou de reden zijn dat de Belastingdienst een zogenaamde red flag gebruikt om mensen waarbij ze een hoger risico op fraude inschatten er uit pikt voor controle? Noem twee redenen. 2. Vind jij het terecht dat de Belastingdienst ouders met bepaalde kenmerken er uit pikt en extra controleert? (Maakt het uit of het zou kloppen dat binnen bepaalde etnische groeperingen inderdaad een hoger percentage fraudeurs voorkomt?) 3. Vind jij de acties van de Belastingdienst noodzakelijk en proportioneel? Geef argumenten vóór en tegen. 4. Wat zouden ten aanzien van radicalisering de gevolgen kunnen zijn van de toeslagenaffaire?
Tip	Deze casus bevat niet direct een reactie van de overheid op een veiligheidsdreiging, maar is actueel en herkenbaar en maakt duidelijk dat het ervaren onrecht in dit soort situaties radicalisering in de hand kan werken.
Leermethode	Kritisch lezen, discussie en evt rollenspel
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Hand-out oefening 9 – Casus Belastingfraude

Op basis van een aantal incidenten bestaat de overtuiging dat binnen bepaalde etnische groeperingen een bovengemiddeld percentage mensen fraudeert met kinderopvangtoeslag.

De Belastingdienst besluit daarop om bepaalde mensen die kinderopvangtoeslag krijgen op basis van dubbele nationaliteit, geboorteplaats en achternaam te selecteren en aan een controle te onderwerpen. Daarbij wordt, overigens geheel volgens de wet, bij duizenden ouders de toeslag stopgezet en worden soms tienduizenden euro's teruggevorderd en boetes opgelegd.

Hierdoor komen veel van deze mensen in dusdanig grote financiële problemen dat ze hun huizen moeten verkopen, jarenlang nauwelijks geld hebben om rond te komen, kinderen geen nieuwe kleren krijgen, relaties stuk gaan etc.

Ondanks diverse pogingen om verhaal te halen, krijgen ze jarenlang geen uitleg van de Belastingdienst en geeft de politiek geen gehoor.

Oefening 10 Proportioneel optreden (gevorderden) 2

Doel	Doel van de oefening is deelnemers vertrouwd te maken met het debat over de proportionaliteit van het optreden van de politie in een gevoelige situatie
Doelgroep	Volwassenen
Timing	10 minuten
Nodig	Flip-over/stiften, of computer/beamer
Beschrijving	<p>De deelnemers analyseren onderstaande tekst (zie hand-out) en geven antwoord op de volgende vragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vind je het optreden van de politie proportioneel? Geef argumenten vóór en tegen. 2. Wat zou de politie anders hebben kunnen doen? (Zowel vóór, tijdens als na de demonstratie.)
Tip	Deze casus bevat niet direct een reactie van de overheid op een veiligheidsdreiging, maar is actueel en herkenbaar en maakt duidelijk dat het ervaren onrecht in dit soort situaties anti-overheidsradicalisering in de hand kan werken.
Leermethode	Kritisch lezen, discussie en evt rollenspel
Visuele ondersteuning	Flip-over of pc/beamer

Hand-out oefening 10 – Casus Politieoptreden in coronatijd

In maart 2021 werd de 33-jarige Sarah Everard ontvoerd, verkracht en vermoord door een Londense politieman. Dit leidde in Groot-Brittannië tot een hernieuwing van het debat over de veiligheid van vrouwen ten aanzien van seksueel geweld.

In het hele land werden bijeenkomsten gepland, maar deze werden geannuleerd nadat de Londense politie zei dat de herdenkingsbijeenkomst in Clapham (Londen) niet door kon gaan vanwege coronavirusbeperkingen.

Velen zeiden dat ze alleen maar meer vastbesloten waren om te komen nadat de politie de wake verbood. “De ironie ervan is zo duidelijk - ga je vrouwen van de straat slepen omdat ze protesteren tegen een vrouw die van de straat wordt gesleurd?”.

Een grote menigte rouwenden verzamelde zich dus toch bij een geïmproviseerd gedenkteken in Clapham, waar Everard voor het laatst gezien was. De avond begon in rouw en stilte, toen honderden bijeenkwamen om Sarah Everard te herdenken en op te roepen tot veranderingen om anderen veilig te houden. Toen de politie de menigte aanspoorde zich te verspreiden vanwege de Covid-19 beperkingen, kon men de rouwenden horen roepen: “schaam je!” en “arresteer je eigen mensen!”.

Hoewel de bijeenkomst vreedzaam was en de deelnemers grotendeels een mondkapje droegen, verordende de politie de aanwezigen weg te gaan omdat ze anders gearresteerd zouden worden. De avond eindigde in woede en geweld, toen de politie bloemen en kaarsen vertraptte die waren neergelegd als eerbetoon aan Everard en tenminste één deelneemster arresteerden.

Bron: de tekst is gebaseerd op artikelen van CNN en The Guardian (<https://edition.cnn.com/2021/03/13/uk/sarah-everard-officer-charged-gbr-intl/index.html>, <https://www.theguardian.com/uk-news/2021/mar/13/as-the-sun-set-they-came-in-solidarity-and-to-pay-tribute-to-sarah-everard>)

Bibliografie

- Borum, R. (2017). The etiology of Radicalization. In: G. LaFree & J. Freilich (Eds.), *The Handbook of the Criminology of Terrorism*. (pp. 17-32). Chicester, England: Wiley & Sons.
- Bos, K., van den (2019). *Waarom mensen radicaliseren*. Amsterdam: Prometheus.
- Brandsma, B. (2016). *Polarisatie; inzicht in de dynamiek van wij-zij denken*. Schoonrewoerd: BB in Media.
- Campelo, N., Bouzar, L., Oppetit, A., Pellerin, H., Hefez, S., Bronsard, G., & Bouzar, D. (2018). "Joining the Islamic State from France between 2014 and 2016: an observational follow-up study". *Palgrave Communications*, 4(1), 137.
- Doosje, B., Loseman, A., & Van Den Bos, K. 2013. "Determinants of radicalization of Islamic youth in the Netherlands: Personal uncertainty, perceived injustice, and perceived group threat". *Journal of Social Issues*, 69(3), 586-604.
- European Commission (2020). *Prevention of Radicalisation*. Opgehaald op 27 mei 2020 van https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism/radicalisation_en
- Expertisecentrum Sociale Stabiliteit (2020). *Triggerfactoren*. Opgehaald op 1 augustus 2020 van <https://www.socialestabiliteit.nl/triggerfactoren/>
- Lub, V., De Groot, N. and Schaafsma, J. (2011). *Polarisatie en radicalisering. De onderbouwing van sociale interventies getoetst*. Utrecht: Movisie.
- McCauley, C., & Moskalenko, S. (2017). Understanding political radicalization: The two-pyramids model. *American Psychologist*, 72(3), 205–216. <https://doi.org/10.1037/amp0000062>
- Moghaddam, F. (2005). The Staircase to Terrorism. A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 60:2, 161–169 DOI: 10.1037/0003-066X.60.2.161
- Ranstorp, M. (2018). *The Root Causes of Violent Extremism*. Opgehaald op 9 april 2019 van https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/issue_paper_root-causes_jan2016_en.pdf
- Slooman, M., Demant, F., Buijs, F., & Tillie, J. (2006). Processes of Radicalisation. Why some Amsterdam Muslims become radicals. Institute for Migration and Ethnic Studies, Universiteit van Amsterdam, https://www.researchgate.net/publication/305000725_Processes_of_Radicalisation_Why_some_Amsterdam_Muslims_become_radicals, accessed 30.06.2019
- Stout, C.E. (Ed.)(2002). *The psychology of terrorism: Theoretical understandings and perspectives*, Vol. 3. Praeger Publishers/Greenwood Publishing Group.

- Vergani, M., Iqbal, M., Ilbahar, E. & Barton, G. (2018). The Three Ps of Radicalization: Push, Pull and Personal. A Systematic Scoping Review of the Scientific Evidence about Radicalization Into Violent Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, DOI: 10.1080/1057610X.2018.1505686
- Zannoni, M., Varst, L. van der, Bervoets, E., Wensveen, M., Bolhuis, V. van, Torre, E. van der (2008). *De rol van eerstelijns werkers bij het tegengaan van polarisatie en radicalisering Van 'ogen en oren' naar 'het hart' van de aanpak*. Rotterdam: COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement.

Aanvullende bronnen

- *Andronicou and Constantinou v. Cyprus*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58102%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58102%22]})
- *Austin & Others v. The United Kingdom*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-109581%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109581%22]})
- *Babar Ahmad and others v. United Kingdom*, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110267>
- *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57606%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57606%22]})
- *Giuliani and Gaggio v Italy*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-104098%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-104098%22]}), accessed 3.05.2019
- *Makaratzis v Greece*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20MAKARATZIS%20v.%20GREECE%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\] },%22itemid%22:\[%22001-67820%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20MAKARATZIS%20v.%20GREECE%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22] },%22itemid%22:[%22001-67820%22]}), accessed 3.05.2019
- *McCann and Others v the United Kingdom*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57943%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57943%22]})
- *Nachova and Others v Bulgaria*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})
- *Religious Community of Jehovah's Witnesses of Kryvyi Rih's Ternivsky District v. Ukraine*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-195539%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-195539%22]})
- *Smirnova v. Russia*, http://sutyajnik.ru/rus/echr/judgments/smirnova_eng.htm
- *Teixeira de Castro v Portugal*, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58193%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58193%22]})

www.armourproject.eu

OPMERKING: Het gepresenteerde werk weerspiegelt de bevindingen van ARMOUR-werkpakket 3 "Experimentele laboratoria". De inhoud van dit document is volledig ter verantwoording van de schrijvers en kan op geen enkele manier worden gezien als een reflectie van de opvattingen van de Europese Commissie.

Dit project werd gefinancierd door de Internal Security Fund —
Police van de Europese Unie, onder Grant Agreement No. 823683.